

■ ДИСКУСІЇ

УДК: 330.45: 330.46

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: ПЕРЕДУМОВИ ТА ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ І У СВІТІ ©

С.В. КОЛЯДЕНКО,
доктор економічних наук, професор ,
професор кафедри економічної кібернетики,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

Еволюційний шлях розвитку економіки показує напрям руху людства, суспільства та власне економіки на перспективу. Проте класична економіка уже не може задовольнити всі потреби суспільства і їй на допомогу приходять інформаційні технології, а економіка, що їх супроводжує отримала назву "цифрова економіка", яка дуже швидко завойовує світовий Інтернет-простір, маючи свої особливості та умови.

Ключові слова: цифрова економіка, Інтернет-середовище, електронна економіка, неоекономіка, економіка знань.

Табл. 1 Літ. 10.

Постановка проблеми. Розвиток суспільних відносин залежить у великій мірі від економічного становища в суспільному середовищі як окремо взятої країни, так групи країн (наприклад, ЄС) чи світового співтовариства. Проте, класична економічна наука вказує на деякі закономірності, яким економіка підпорядкована, однією з таких закономірностей є циклічний розвиток економіки, а це означає, що завдяки вивченню таких циклів, ми можемо передбачити деякі закономірності розвитку на перспективу.

Завдяки теорії "довгих циклів" Кондратьєва, науковці знають, на якому етапі розвитку 50-60 річного циклу ми знаходимось і, використовуючи новітні економічні технології, можливо використати їх особливості і запобігти стандартним помилкам, що були в попередніх циклах.

Цифрова економіка – одна з таких технологій, яку використовують багато країн світу для підвищення ефективності національних економік та використання сучасних інформаційних технологій для підвищення прибутковості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми нових видів економік, серед яких і цифрова економіка, активно дискутуються у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, зокрема у працях Д. Белла, Дж. Гелбрейта, М. Пората, Д. Тапскотта [4], Н. Негропonte, Т. Месенбург, М. Войнаренко, Л. Кіт [8], А. Шемета, І. Маліка [9]. Ними запропоновані різні (проте такі, що суттєво не суперечать один одному) підходи як до визначення поняття, так і до способів впровадження в економічне середовище.

Формулювання цілей статті. Вивчення та висвітлення основних етапів становлення нової категорії в економічній науці, що визначається як "цифрова економіка".

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні соціально-економічні перетворення в житті суспільства не можуть виникати самі собою, вони є наслідком тих змін, що відбуваються в суспільстві, економіці, політиці тощо протягом багатьох десятиліть, а значить, визначивши періодичність таких змін, можна визначити перспективу розвитку як суспільства в цілому, так і економічного розвитку зокрема.

Знання, що нам дає класична економічна теорія, дають можливість зрозуміти деякі сьогоденні події і передбачити подальший розвиток суспільно-економічних відносин на перспективу.

Згідно теорії "довгих хвиль" М. Д. Кондратьєва, сучасний світ знаходиться в п'ятому технологічному укладі (1980-2040 рр.), ядром технічного прогресу якого є електронна промисловість, обчислювальна, оптико-волоконна техніка, програмне забезпечення, роботобудування та інформаційні послуги. Виходячи з розрахунків деяких вчених (О. Айвазова, А. Кобякова), періодичність циклів, розпочинаючи з тієї точки, на якій зупинився М. Д. Кондратьєв, можна визначити, де знаходиться світ сьогодні. Це період знижувальної хвилі (з 2000-2007 рр. до 2015-2025 рр.) та підвищувальної (з 2015-2025 рр. до 2035-2045 рр.(прогноз)). Отже, за найоптимальнішими прогнозами, сьогоденний етап – перехідний від знижувального до підвищувального періоду хвилі. В свій час М. Д. Кондратьєв зазначав, що на стадії піднесення хвилі характеризують нестабільність в суспільстві, а саме: політичні проблеми, революції, соціальні збурення тощо, що також підтверджує, що ми живемо саме в цей період хвиль. Виходячи з цього, при побудові механізму і системи регулювання економіки необхідно брати до уваги та враховувати часовий фактор, спостерігати за розвитком кризових явищ, оскільки такі заходи дадуть можливість скоротити витрати на відновлення рівноваги і замінити одну парадигму на іншу – більш ефективну, що сприятиме подоланню кризи [1].

Зрозуміло, що основою вивчення цих закономірностей, процесів та явищ є класична економіка, яка змінюється у своєму розвитку у точній відповідності з етапами та "хвилями", що відбуваються у світі відповідно до технологічних укладів.

Якщо ж більш детально означити сьогоденний економічний напрям, - це неоекономіка, що, зароджується за визначенням [2, с. 18], трактується як постіндустріальна стадія розвитку економічної системи, фундаментальними теоретичними конструкціями якої є інформаційна, інноваційна, знаннева, цифрова, мережева економіка. Розмежування цих концепцій ґрунтується на виділенні ключових сфер та ресурсів економічного розвитку.

Одним з перших термінів, яким описували трансформаційні зрушення в світовій економіці, був термін "електронна економіка" (в 1995 р. його вжив Ніколас Негропonte), що згодом здобув назву "цифрова економіка".

В процесі деталізації та зміни деяких економічних процесів станом на сьогоденний день категорія "електронна економіка" має дві складові: Інтернет-економіка (середовище для ведення електронного бізнесу) та "цифрова економіка" - де відбувається виробництво, обмін, розподіл та споживання "електронного товару", а розрахунки проводяться за допомогою електронних грошей [2].

Цифрова економіка (англ. *Digitaleconomy*) – економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях. Цифрову економіку також іноді називають *інтернет-економікою*, *ноювою економікою*, або *веб-економікою*. Все частіше

"цифрова економіка" переплітається з традиційною економікою, роблячи чітке розмежування складнішим. Під цифровою економікою розуміють виробництво, продажі і постачання продуктів через комп'ютерні мережі.

В кінці 20-го сторіччя в світі стало зрозуміло, що стара економічна модель зі всіма своїми недоліками поступається місцем більш досконалій цифровій економіці. Термін "цифрова економіка" з'явився в 1995 році, завдячуючи Дону (Дональду) Тапскотту (одному з найголовніших світових авторитетів в галузі бізнес-стратегії), він визначив її таким чином: цифрова економіка – економіка, що заснована на домінуючому застосуванні цифрових технологій; а американський програміст Ніколас Негропonte (засновник медіа-лабораторії Массачусетського технологічного інституту) сформулював її концепцію – у стислому вигляді вона звучить як "перехід від обробки атомів до обробки бітів".

В економічно розвинутих країнах прийнято не змінювати класичне визначення, яке дають вчені. Тому науковці всього світу використовують саме визначення Тапскота при вивченні цих категорій.

З часом (у 2001 р.) Томас Месенбург виділив три основні складові цієї концепції, зокрема: підтримуюча інфраструктура (що включає в себе апаратне та програмне забезпечення, телекомунікації, мережі тощо); електронний бізнес (як ведеться бізнес, будь-які процеси, які організація проводить через комп'ютерні мережі); електронна комерція [3].

За загальноприйнятим визначенням, цифрова економіка – це економіка, що базується на виробництві електронних товарів і сервісів високотехнологічними бізнес-структурами і дистрибуції цієї продукції за допомогою електронної комерції.

За роки, що пройшли з моменту появи поняття "цифрової економіки", багато науковців та практиків вносять свої корективи у визначення цієї категорії. Проте, як видно в табл. 1, деякі з названих визначень підтверджують думку, що великих відмінностей в них немає і за декілька років досліджень не змінилися суттєво або принципово.

Таблиця 1

Визначення категорії "цифрова економіка"

DonaldTapscott [4]	Цифрова економіка – економіка, що заснована на домінуючому застосуванні цифрових технологій
HopestoneKayiskaChavula, AbebeChekol [5]	Цифрова економіка – економіка, яка заснована на електронних товарах і послугах, вироблених за допомогою електронного бізнесу і торгівля якими ведеться за допомогою електронних засобів.
AlexandruTugui [6]	Цифрова економіка – створення мережі господарюючих суб'єктів, шляхом потоку і процесу "оцифровки" об'єктів і шляхом створення та обміну цифровими активами (віртуальними активами) на тлі фізичного розширення і розвитку Інтернету.
AlexandruTugui [7]	Цифрова економіка – конкретна економічна форма прояву виробництва товарів і послуг в якій домінують цифрові технології, де інформаційні потоки функціонально залежать від ІКТ (Інформаційно-комунікаційних технологій)
Войнареко М. П., Скоробогата Л. В. [2]	Цифрова економіка передбачає, що всі економічні процеси (за винятком виробництва товару) протікають незалежно від реального світу. Товари та послуги не мають фізичного носія, та є "електронними".
Кіт Л. З. [8]	Цифрова економіка – трансформація всіх сфер економіки завдяки перенесенню інформаційних ресурсів та знань на комп'ютерну платформу з ціллю їх подальшого використання (включаючи там, де це можливо) на цій платформі

Багато дослідників в Україні і світі виділяють різні назви нових видів понять економік: "інформаційне суспільство", "економіка знань", "мережева економіка", називаючи їх синонімами [9], або такими, що один може бути складовою іншого тощо.

Виходячи з наведеної інформації, можна зазначити, що в науковій літературі термін "цифрова економіка" не є домінуючим, але він значно частіше зустрічається в урядових дефініціях багатьох країн.

Наприклад, у Франції є Міністерство цифрової економіки.

В червні 2014 року при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України був створений департамент цифрової економіки, серед головних завдань якого є розвиток широкопasmового доступу в Інтернет, створення інформаційного суспільства, широке впровадження електронних адміністративних послуг, а також нові стандарти навчання цифровим навичкам (digitalore-skills), підтримка інвестицій в інновації та start-up.

Розвитку цифрових технологій надають пріоритет і в Європейському Союзі, маючи профільного комісара з питань цифрової економіки і суспільства.

При підготовці створення Цифрового Співтовариства в Україні [10] особлива увага звертається на те, що цифроекономіка залишається сферою з нерозкритим потенціалом як в Євросоюзі, так і в Україні.

Як відомо, продукція цифрової економіки має ряд переваг: так як товари віртуальні, можна скоротити витрати на транспортування, Інтернет забезпечує майже миттєве доставлення по всьому світу. Також, дякуючи світовій інформаційній мережі, значно збільшилася швидкість грошових трансакцій. Таким чином, Інтернет став провідною, ключовою технологією сучасної економічної взаємодії.

Зі зростанням населення і споживання ресурсів в сучасному світі, цифрова економіка не обмежує свій вплив тільки сферою бізнесу і торгівлі. Вона також має не менший вплив на галузь освіти та банківську сферу. Зрозуміло, що це має відношення лише до високорозвинутих країн "золотого мільярда", але все більше зачіпає країни "другого" і "третього" світу.

Виходячи з цього, можна сказати, що цифрові технології, послуги та системи є надзвичайно важливими для соціального розвитку. Вони можуть забезпечити зростання і створення нових робочих місць в усіх галузях економіки, починаючи з найменших традиційних підприємств і закінчуючи новітніми високотехнологічними виробництвами, що з'являються сьогодні. Наприклад, запровадження цифрових технологій у промисловості та те, яким чином вони змінюють стиль нашого життя; те, як ми працюємо та ведемо бізнес.

Як вказується авторами [10], один із першочергових пріоритетів Європейської комісії – скасування регуляторних та інших бар'єрів задля створення Єдиного цифрового ринку протягом найближчих років. Реалізація цієї ініціативи може приносити 415 млрд євро щороку до економіки ЄС (обсяг якої – 14 трлн євро), а також сприяти створенню сотень тисяч нових робочих місць. Та ці переваги не повинні обмежуватися кордонами ЄС – 43 мільйони споживачів в Україні також мають користуватися перевагами Єдиного цифрового ринку. Це принесе економічне зростання, створення нових робочих місць, кращі умови життя людей та

спрощення ведення бізнесу. Для України це означатиме більш стабільне політичне середовище та істотний прогрес на шляху до соціальної та економічної модернізації.

Адаптація законодавства України до ключових стандартів ЄС у цифровій сфері сприятиме зростанню економіки та дозволить Україні в майбутньому інтегруватися до Єдиного цифрового ринку, адже зі своїм висококваліфікованим людським капіталом Україна займає провідну позицію у сфері інформаційно-комунікаційних технологій у Центральній та Східній Європі. Більше того, Україна здатна стати не лише європейським "SoftwareHub", але й країною-експортером власних цифрових продуктів та послуг.

Поширення переваг Єдиного цифрового ринку за межі ЄС може включати в себе різноманітні напрямки: співпраця щодо електронної комерції, електронної митниці, електронної охорони здоров'я, безпаперової торгівлі, а також правил та інфраструктури електронних комунікацій (включаючи координацію використання частот та поширення широкосмугового доступу).

Також можливо співпрацювати у питаннях мережевої та інформаційної безпеки, кібербезпеки, електронної ідентифікації і довірчих послуг, цифрових навичок та просування інновацій, електронного урядування та відкритих даних – і це лише деякі з можливостей. Ці теми вже сьогодні є предметом дискусій між урядовцями та вченими, та можна розглянути можливість включення нових напрямків, таких як захист даних, міжнародний роумінг та розширення цифрової інфраструктури (як в межах України, так і між Україною та ЄС).

Приєднавшись у червні 2015 р. до Декларації першого засідання міністрів "Східного партнерства ЄС" з питань цифрової економіки, Україна вже підтвердила свої наміри та готовність співпрацювати з ЄС та сусідами ЄС у цій сфері.

Висновки. Використання новітніх технологій в сфері економіки, яка визначена науковцями як "цифрова економіка", дасть змогу ефективніше використовувати знання класичної економіки для вирішення економічних проблем світу (кризових явищ, інфляції, збиткової економічної політики в деяких галузях), циклічних проблем.

Серед різних категорій, що визначають нову неоекономіку, на нашу думку, найоптимальнішою є дефініція "цифрова економіка", що використовується як в наукових дослідженнях (починаючи з 1995 року), так і на рівні урядових та міждержавних відносин. Дослідження, що проводяться з використанням цифрової економіки, на нашу думку, мають можливість швидко адаптуватися в реальній економіці і дати можливість реальним галузям економіки швидше знайти шляхи виходу з кризового стану, в який вона потрапила в наслідок періоду спадної хвилі світового економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Кон'юнктура товарних ринків / Укл.: В. В. Кузяк, Ю. Я. Добуш, 2013. [Електронне видання] – Режим доступу: nebotan.info/conditions/kondratieff.php
2. Войнаренко М. П. Мережеві інструменти капіталізації інформаційно-інтелектуального потенціалу та інновацій/ М. П. Войнаренко, Л. В. Скоробогата // Вісник Хмельницького національного університету. – Економічні науки. – 2015. – № 3. – Т. 3. – С. 18-24.

3. Вікіпедія. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0#cite_note-2.
4. Tapscott, Donald. 1996. The Digital Economy. McGraw-Hill.
5. Information communication technology policy / Hopestone Kayiska Chavula, Abebe Chekol, UNECA, 2011.
6. Calm Technologies as the Future Goal of Information Technologies / / AlexandruTugui, Encyclopedia of Multimedia Technology and Networking, 2009.
7. Meta-Digital Accounting in the Context of Cloud Computing / Alexandru Tugui, : Encyclopedia of Information Science and Technology, Third Edition, 2015.
8. Кіт Л. З. Еволюція мережевої економіки / Л. З. Кіт // Вісник Хмельницького національного університету. – Економічні науки. – 2014. – № 3. – Т. 2. – С. 187-194.
9. Малик І. П. Тенденції розвитку інформаційної економіки в Україні / І. П. Малик // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2013. – Випуск 1 (14). – С. 25-34.
10. Цифрове Співтовариство: Україна та ЄС готують спільний проект в сфері цифрового ринку / Європейська правда. – 1 липня 2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/06/29/7051397/>.

Список використаних джерел у транслітерації/References

1. Kon'iunktura tovarnykh rynkiv / Ukl.: V. V. Kuziak, Iu. Ia. Dobush, 2013. [Elektronne vydannia] – Rezhym dostupu: nebotan.info/conditions/kondratieff.php
2. Voinarenko M. P. Merezhevi instrumenty kapitalizatsii informatsiino-intelektualnogo potentsialu ta innovatsii/ M. P. Voinarenko, L. V. Skorobohata // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. – Ekonomichni nauky. – 2015. – № 3. – Т. 3. – S. 18-24.
3. Vikipediia. [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0#cite_note-2
4. Tapscott, Donald. 1996. The Digital Economy. McGraw-Hill.
5. Information communication technology policy / Hopestone Kayiska Chavula, Abebe Chekol, UNECA, 2011.
6. Calm Technologies as the Future Goal of Information Technologies / / AlexandruTugui, Encyclopedia of Multimedia Technology and Networking, 2009.
7. Meta-Digital Accounting in the Context of Cloud Computing / Alexandru Tugui, : Encyclopedia of Information Science and Technology, Third Edition, 2015.
8. Kit L. Z. Evoliutsiia merezhevoi ekonomiky / L. Z. Kit // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. – Ekonomichni nauky. – 2014. – № 3. – Т. 2. – S. 187-194.
9. Malyk I. P. Tendentsii rozvytku informatsiinoi ekonomiky v Ukraini / I. P. Malik // Visnyk Skhidnoievropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu. –2013. – Vypusk 1 (14). – S. 25-34.

10. Tsyfrove Spivtovarystvo: Ukraina ta YeS hotuiut spilnyi proekt v sferi tsyfrovoho rynku / Yevropeiska pravda. – 1 lypnia 2016 r. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.euointegration.com.ua/articles/2016/06/29/7051397/>.

ANNOTATION
DIGITAL ECONOMY: CONDITIONS AND STAGES OF FORMATION IN
UKRAINE AND IN THE WORLD

KOLIADENKO Svitlana,
Doctor of Economic Sciences, professor,
professor of Economic Cybernetics Department,
Vinnitsia National Agrarian University
(Vinnitsia)

Evolution of economic development shows the direction of humanity, society and economic development in the future. However, classical economy cannot meet new society needs and needs new information technology; economy that accompanies them has name "digital economy" and quickly gains global internet space and has its own characteristics and conditions.

Key words: digital economy, internet environment, neoeconomy, knowledge economy.

Tabl. 1. Lit. 10.

АННОТАЦИЯ
ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА: УСЛОВИЯ И ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ В
УКРАИНЕ И В МИРЕ

КОЛЯДЕНКО Светлана Васильевна,
доктор экономических наук, профессор,
профессор кафедры экономической кибернетики,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)

Эволюционный путь развития экономики показывает направление движения человечества, общества и собственно экономики на перспективу. Вместе с тем, классическая экономика уже не может удовлетворить все требования общества и ей на помощь приходят информационные технологии, а экономика, которая их сопровождает получила название "цифровая экономика", которая очень быстро занимает мировое Интернет-пространство, имея свои особенности и условия.

Ключевые слова: цифровая экономика, Интернет-среда, электронная экономика, неэкономика, экономика знаний.

Табл. 1. Лит. 10.

Інформація про автора

КОЛЯДЕНКО Світлана Василівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної кібернетики, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: kolyadenkosv@ukr.net)

KOLIADENKO Svitlana – Doctor of Economic Sciences, professor, professor of Economic Cybernetics Department, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnitsa, Soniachna st. 3, e-mail: kolyadenkosv@ukr.net)

КОЛЯДЕНКО Светлана Васильевна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономической кибернетики, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: kolyadenkosv@ukr.net)

